

אספנות אחרת... אספנות אחרת... אספנות

סיפורם של שבעה מסמכי שואה וניצול שואה אחד

מאת פנחס בר-זאב

תחום אספנות שמחד גיסא זוכה לעניין גובר, ומאידך גיסא שנוי במחלוקת, הינה אספנות של פריטים הקשורים לשואה. לא מעט אספני נומיסמטיקה עוסקים בבניית אוספים של אמצעי תשלום בגטאות ומחנות ריכוז. פריטים כגון טלאים צהובים, תעודות זהות שהונפקו עבור יהודים ומסמכים שונים מתקופת השואה מוצעים לעיתים קרובות במכירות של סוחרים ובתי מכירות פומביות בינלאומיים ידועים, ונמכרים לרוב במחירים גבוהים.

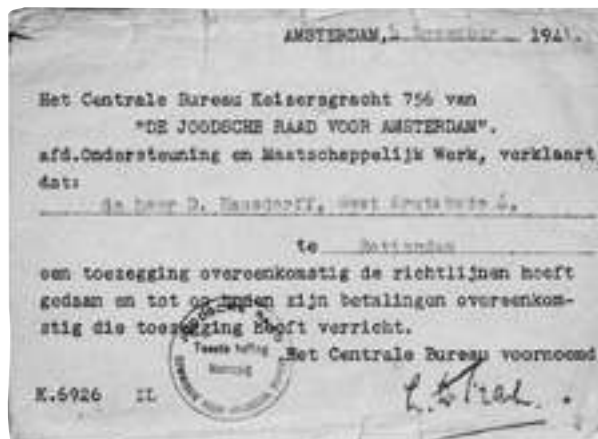
שיא המחלוקת ואף סלידה עורר בסוף שנות ה-80 של המאה הקודמת בית מכירות פומביות ישראלי ידוע, כאשר באחד ממכירותיו הציג למכירה פחית קטנה ובה "סבון המופק משומן יהודי". דבר המכירה של פריט זה זכה להדים רבים בתקשורת המודפסת והאלקטרונית, ועורר בלבות רבים תחושה של גועל נפש. לאחר הופעות נזעמות בטלוויזיה של הח"כים ניצולי השואה דב שילנסקי ושבח וייס שדרשו הסרה לאלתר של הפריט מן המכירה, התרצו המוכר ובעל בית המכירות הפומביות ולפי השמועות דאגו ככל הנראה להעבירו ל"יד ושם".

גם סוחר הנומיסמטיקה והיודאיקה האמריקני הידוע לרוב חברי עמותתנו, ויליאם (ביל) רוזנבלום, מציע למכירה בכל מכירותיו הפומביות מגוון רחב של פריטים ומסמכים הקשורים לשואה. מה שעורר את עניינו של כותב שורות אלו לאו דווקא היה הגיוון הרב של מסמכי שואה, אלא להיפך: הכמות החריגה של מסמכים שהוצעו למכירה במשך שנת 2008 שהיו שייכים לאותם בעלים, יהודי הולנדי מהעיר רוטרדם.

דוד האוסדורף היה – פרט להיותו רופא כללי מוכר בעירו רוטרדם – גם אישיות ידועה בקרב הקהילייה היהודית בהולנד כולה. האוסדורף, שנולד ב-1901, כיהן לפני השואה בתפקידים בכירים בקהילה היהודית המקומית, וגם לאחר חזר לנהל את מרפאתו הגדולה במרכז העיר וכן שב לפעילות יהודית ענפה, הן בקהילתו והן ברמה ארצית, בין השאר כחבר הנהלת אגודת ישראל. אך לעיקר הפרסום זכה עקב כתיבתם של מספר ספרי נוער בהם הוא מסביר את התנ"ך ואת המנהגים היהודיים לנוער היהודי של התקופה שלאחר השואה, שהיה ברובו נתון לסכנת התרחקות מן היהדות ואף התבוללות. לאחר פרישתו לגמלאות עבר דוד האוסדורף לאנטוורפן, בלגיה, בה נפטר ב-1990.

בניגוד ליהודים רבים אחרים שהצליחו לשרוד את השואה והשמידו במהלכה כל פיסת בד ונייר שהיה יכול לגלות לכובש הנאצי את יהדותם, החליט ככל הנראה ד"ר האוסדורף לשמור על מסמכיו. אלה גם מגלים לנו טפח על התנהלותה של הקהילה היהודית בהולנד המצטמקת והולכת בשלהי השואה, ועל "הועד היהודי – De Joodsche Raad (יודנראט) בה כיהן בתפקידים שונים, כפי שמעידים שבעת המסמכים הבאים שהופיעו במכירות הפומביות של ביל רוזנבלום במשך שנת 2008.

המסמך בתמונה מס' 1, שהונפק על ידי הגזברות של היודנראט ב-4/11/1941, מאשר כי מר ד. האוסדורף שילם את כל התחייבויותיו למחלקה לתמיכה ועבודה סוציאלית. מסמך זה נמכר על ידי ביל רוזנבלום ב-725 דולר.

מסמך מס' 1

מסמך מס' 2

מסמך מס' 2 הנושא תאריך 15/7/1942 הינה תעודה מזהה שהונפקה על ידי הקהילה היהודית של רוטרדם באישור היודנראט, המפרט את תפקידיו הרשמיים של דוד האוסדורף בהנהלת הקהילה בעיר מגוריו. במכירה של רוזנבלום השיגה תעודה זו מחיר של 1,500 דולר.

מסמך מס' 3 הינו אישור מטעם היודנראט מ-22/7/1942 המאשר כי ד"ר דוד האוסדורף הינו חבר בוועדה הפיננסית של המרכז היהודי לחינוך מקצועי. לא ידוע אם או באיזה מחיר נמכר.

המסמך בתמונה מס' 4 שנושא תאריך 24/7/1942 אנו רואים אישור של היודנראט, בו מוצהר כי האוסדורף מועסק על ידה כיועץ רפואי וחבר בוועדה הפיננסית. פריט זה נרכש ב-1,500 דולר.

מסמך מס' 3

מסמך מס' 5 הינו מכתב מהיודנראט הנושא חותמת אישור של מפקד משטרת הביטחון ושירותי הביטחון (Sicherheitspolizei und S.D.) מתאריך 14/8/1942, לפיו מורשה ד"ר ד. האוסדורף להימצא בלילה מסויים במקום המוגדר במסמך ולהיכנס ולצאת ממנו באופן חופשי. יש להזכיר כי בהולנד כולה היה קיים עוצר לילי כללי שנאכף בקפידה על ידי שלטונות הכיבוש הגרמניים, וכל מי שנתפס בשעות עוצר ברחוב ללא אישור היה צפוי לעונשים כבדים. המכתב נמכר ב-725 דולר.

מסמך מס' 6 הינו מסמך מעניין, כי הוא מגולל בתוכו את התקדמות הגירוש של יהודי הולנד והתהדקות הטבעת גם מסביב מיודענו האוסדורף. ב-29 ספטמבר 1942 הוא מקבל זימון להופיע בפני הלשכה המרכזית להגירה [קרי: גירוש] יהודית (Zentralstelle für jüdische Auswanderung), לא יאוחר מ-8 אוקטובר 1942. מטרת פקודת ההתייצבות הינה קביעה באם הוא, רעייתו וילדיו עדיין פטורים מ"שילוח לעבודה" [גירוש והשמדה]. גם כאן דרושה הערת הבהרה: למרות שוועידת וואנזה (Wannsee), בה הוחלט על "הפתרון הסופי", נערכה כבר בסוף ינואר 1942, ובמרוצת אותה שנה פעלה מכונת ההשמדה כבר במלוא קיטורה, לא היו עדיין ידיעות ברורות אודות גורלם הסופי של יהודי הולנד שגורשו למזרח. מעובדת קיומו של המסמך הבא אנו למדים כי האוסדורף קיבל את האישור המיוחל. מכתב זה נמכר ב-725 דולר.

מסמך מס' 4

המסמך האחרון בסידרה זו, מס' 7, הינו אישור נסיעה מיוחד בתוך הפרובינציה דרום-הולנד (בה נמצאות בין השאר הערים האג ורוטרדם). האישור הונפק ב-19/4/1943 ל"יהודי דוד האוסדורף" ובעל תוקף לא מוגדר. תעודה זו חתומה אישית על ידי מפקד ה-SS הבכיר Ferdinand aus der Fünten, ראש מנגנון גירוש יהודי

מסמך מס' 5

הולנד, שנידון למוות לאחר המלחמה אך זכה לחנינה ונשלח לחופשי לאחר כ-45 שנות מאסר. התעודה נרכשה במחיר 750 דולר.

לפי דבריו של ביל רוזנבלום זכתה גם רעייתו של האוסדורף לאישור זה, שנמכר באחת ממכירותיו הקודמות במחיר זהה.

מכאן ואילך התגלגלו ענייני גירוש יהודי הולנד בקצב מהיר, ובמרוצת 1943 הוכרזה הולנד כ"נקייה מיהודים" (Judenrein). בספטמבר 1943 נעצרה הנהלת ה-Joodsche Raad – היודנראט, ונשלחה למחנה המעבר ווסטרבורק (Westerbork) במזרחה של הולנד ומשם למחנות ריכוז או השמדה. למרבית הפלא שרדו שני המנכ"לים המשותפים של היודנראט ההולנדי – אברהם אשר ופרופסור ד"ר דוד כהן – את השואה וחזרו להולנד מייד לאחר השחרור במאי 1945, שבורים, מושפלים ומנוודים כבוגדים על ידי הקהילה היהודית עד עצם יום מותם.

כאמור, גם מיודענו ד"ר דוד האוסדורף ובני משפחתו שרדו את השואה. במרוצת 1943 מצא – יחד עם יהודים אחרים מעירו רוטרדם – מסתור אצל נוצרים בעלי מצפון שסיכנו את חייהם למען הצלת יהודים, עד ליום שחרורה של הולנד מעול הכובש הנאצי, 5 מאי 1945.

יש להניח כי קבוצת המסמכים (לפחות 7 במספר) הוצגה למכירה על ידי ביל רוזנבלום כמקשה אחת, אולי על ידי אחד מצאצאיו של האוסדורף. לא ידוע לנו אם כל או רוב המסמכים נרכשו על ידי אותו קונה. אולם, לבעלים החדשים של פריטים אלה אנו יכולים לבשר כי הם מחזיקים בתיעוד היסטורי נדיר, לא רק של איש אחד, אלא של קיבוץ יהודי שלם שברובו נכחד בשואה.

מסמך מס' 6

מסמך מס' 7